

ספר

ממון ישראל כהלכתה

חלק א

ליקוט נפלא מדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים
בחומר האיסור והעונש של לקיחת ממון שלא ביושר

הו"ל בחמלת ה' עלי בזכות אבותי ורבותי חק' זי"ע
חק' שלום יודא גראס

רב דקהל, מגן שאול"ר, האלמין" ור"מ בישיבה וכולל, בית ישע"י
מכון להוראה בשחיטות ובדיקות

בעהמח"ס: אמות המצות השלם (י' חלקים); גדולי יהודה (על הלכות
ציצית); שו"ת זבחו ובחי צדק (על הלכות שו"ב); חינוך ישראל סבא (מדריך
לחינוך הבנים והבנות); מדריך לצניעות; מזוהת שלום (על הל' מזוהה);
מנוחת שלום (הדרכה לבשרות); מנחת יהודה, (על חומר איסור, חלב
עכו"ם ו"סימילאקי"); נמש ישע"י (על מאכלות אסורות, הי"ח); קדושת
ישראל (על הלכות יחוד); ושי"ס.

בלאמור הרחי"ג הצ' מוהר"ר ישע"י זאב גראס זצ"ל נכד חשרף מסטרעליסק, ר'
יעקב קאפיל חסיד, ט"ז, בית, תו"ט, רשי"ג, ולמעלה בקודש עד דוד המלך עה"ש.

שנת תש"מ לפ"ק ברוקלין גוא יארק

הסכמות ומכתבי עידוד שנדפסו בשו"ת "זבחו זבחי צדק" ובספר
"אפיית המצות השלם" (ג"ח) ובספר "אכילת מצות בישראל" (ז"ח)
ובספר "נפש ישעיה" ב' חלקים ובקונטרס "מנחת יהודה" ח"ו מספרי
"נפש ישעיה" על מאכלות אסורות, ועוד.

מגאוני וצדיקי וקדושי הדור, אנשי כנסת הגדולה, בישיבה של
מעלה, עמודי העולם, ראשי סנהדראות, אשר כל בית ישראל
נשען עליהם, ובגחלו אש דבריהם, ואלה שמותיהם:

(ע"ם א"ב)

הרב יוסף גרינוואלד שליט"א
כ"ק אדמו"ר שליט"א מפאפא ברוקלין נוא יארק

הרב יחזקאל גרובנר שליט"א
רב בדעטרויט

הרב לוי יצחק גרינוואלד שליט"א
אב"ד דקהל ערוגת חבושם, ברוקלין נ.י.

הרב משה פיינשטיין שליט"א
ר"מ תפארת ירושלים, נוא יארק

הרב משה שטערן שליט"א
אבדק"ק דעברעצין ברוקלין נוא יארק

הרב נפתלי הירצקא העניג שליט"א
אבדק"ק שאראמאש, ברוקלין נוא יארק

הרב רפאל זילבער שליט"א
אבדק"ק פריימאן, ברוקלין נוא יארק

הרב שלום הכהן ווייס שליט"א
אבדק"ק אוהעל, ברוקלין נוא יארק

הרב שלמה האלבערשטאם שליט"א
כ"ק אדמו"ר שליט"א מבאבוב, ברוקלין נוא יארק

הרב שמואל יודא פאנעט שליט"א
אבדק"ק דעעש, ברוקלין נוא יארק

הרב שמעון זאב מיללער שליט"א
אבדק"ק אראד, ברוקלין נוא יארק

הרב אליהו זלאטניק זצוקללה"ה

רב וחבר הביד"צ של העדה החרדית בירושלים עיה"ק

הרב דוד הלוי יונגרייז זצוקללה"ה

רב וחבר הביד"צ של העדה החרדית בירושלים עיה"ק

הרב ישעיה ישי הכהן גרינפעלד זצוקללה"ה

רב ומח"ס מלונדון

הרב ישראל יצחק הלוי רייזמאן זצוקללה"ה

רב וחבר הביד"צ של העדה החרדית בירושלים עיה"ק

הרב שמחה בונם גרינבערגער זצוקללה"ה

ראב"ד דק"ק פרעשבורג יע"א, ברוקלין נוא יארק

הרב שמעון ישראל פאזען זצוקללה"ה

כ"ק אדמו"ר משאפראן, ברוקלין נוא יארק

הרב אברהם יצחק קאהן שליט"א

כ"ק אדמו"ר שליט"א משומר אמונים בירושלים עיה"ק

הרב אברהם מאיר איזרעאל שליט"א

אבדק"ק הוניאד

הרב אפרים אליעזר הכהן יאלעס שליט"א

אב"ד דפילאדעלפא רבתי

הרב אברהם מ. ברייטשטיין שליט"א

ספרא דדיינא בעדה החרדית בירושלים עיה"ק

הרב חיים אלי שטערנבערג שליט"א

רב ור"מ ביהכ"ס וישיבת "מחזיקי תורה" חיפה

ספר ממון ישראל כהלכתה

פרק א

(א) מיר געפינען אין די גמרא (כתובות קה:) ווי רבא ערקלערט דעם טעם פארוואס מען טאר נישט געלט נעמען אפילו אויף א תנאי צי פסק'נען עפ"י דין תורה, זאגט רבא אז דער מאמענט ווי מען נעמט געלט פין יענעם ווערט ער אזוי שטארק צוגעבינדען צי יענעם פינקט ווי יענער וואלט געווען ער אליינס דאס מיינט אז נישט יענער איז דער בעל דין, נאר ער אליינס ווערט בעל דין, פירט אויס רש"י דארט, אז דאמאלט איז שוין נישט מעגליך צי זעהן עפעס שלעכטס אויף דעם צד, אפילו ער זיכט ארויס צי ברענגען דעם אמח'דיגען חורה'דיגען ארטייל, און וואס איז דער באדייט פין שוחד? זאגט די גמרא (דארט), שהוא חז, דאס מיינט אז דער נעמער אין געבער ווערין איין הארץ און איין מיינונג.

(ב) עס איז כדאי צי ציטירען די מעשה וואס די גמרא דערציילט דארט וואס איז פארלאפען ביי איינע פין די גרויסע תנאים ר' ישמאל ב"ר יוסי, זיין פעלד ארבייטער (גערטנער) פלעגט איהם ברענגען יעדען ערב שבת פין ר' ישמאל'ס פעלד א גאנצען קויש מיט פירות, פאסירט אמאהל און ער ברענגט דאס דאנערשטאג אונשטאט ער"ש מיטען אויסרייד אזוי ווי ער האט במילא א ד"ת וואס מוז געפסק'ט ווערען דארך ר' ישמאל'ן ברענגט ער שוין אין איינעוועגס די פירות, דער הייליגער ר' ישמאל האט דאס באטראכט אלס כאבאר (שוחד) האט ער זיך אנטזאגט צי פסק'נען די ד"ת אין געזעצט אנדערע רבנן זאלען פסק'ן.

(ג) פארט האט ביי ר' ישמאל געפיבערט די געדאנקען אין יעדע רגע האט איהם אריינגעבליצט א נייער זכות פאר זיין גערטנער ווי אזוי צי געווינען די ד"ת, טראכטענדיג דערביי הלואי טענה'ט דער גערטנער זיינער אזוי! אדער אזוי!

(ד) האט זיך דאן ר' ישמאל אנגעריפען פרשאלטען זאלען זיין די וואס נעמען שוחד מה דאך איך וואס איך האב נישט גענימען (דאס מיינט געפסק'ט), און אפילו יא האב איך דאך נאר גענומען מיינס פינדעסטוועגען האט מיך דאס הארץ נישט צורוח געלאסט ארויפברענגענדיג יעדע סעקונדע נייע המצאות רייניצוואשען דעם גערטנער, די וואס נעמען פין יענעם אוודאי אין אוודאי.

(ה) פין די מעשה טוען מיר ענטנעמען אז דאס ענין פין ווערען נאנט מיט יענעם וואס מען האט ערהאלטען פין איהם געלט איז א אייגענשאפט פין מענטש, וואס עס איז נישט מעגליך איבערציאנדערשען מיטען גרעסטן ווילען און מסירות נפש, פונקט ווי א מענטש איז נישט בכח אריבער צי שפרינגען דעם ים הגדול אפילו ער זאל ריכטיג האלטען דערביי ווייל ער איז באשאפען געווארען אהנע פליגעל, דאס זעלבע מיט דעם, אין דאס אלעס דאך אזא קליינטשיגע הנאה פין ברענגען פירות איין טאג פריער ווי געווענטליך, כ"ש געלט נעמען ממש.

(ו) נאכמער טרעפען מיר ביי גרויסע צדיקים דאס די השפעה פין שוחד האט געווירקט אומוויסענדיג, דאס דערציילט אונז הגה"ק ר"ר אייזיקעל מקאמארנע זצלה"ה מיר וועלען נאר שרייבען בקיצור, א איד האט געהאט א שווערען דין תורה ביים אפטער רב זצוקלה"ה, עס האט זיך געצויגען טעג, אינמיטען א טאג הייבט אן דער אוהב ישראל שפירען אז אלע זיינע ניגונגען אין וואס פאר א געדאנק עס איז איהם אויפגעקומען זענען געצילט לטובת איין בעל דין, די סיבה האט ער נישט געוויסט, נאר אזוי ווי ער האט פארשטאנען אז דאס איז נישט פשוט האט ער קודם פארשויען די ד"ת, ראש חודש האט דער אפטער רב געהאט א מנהג צי טוישען דעם קאפטאן, און אנטוהן א ר"ח קאפטאן לכבוד ראש חודש, דאס מאל האט ער געשפירט אז דער קאפטאן איז אומנארמאל שווער, קוים וואס מען הייבט איהם אויף, די טאשען רייסען זיך איבער, אריינלייגענדיג די הענט אין טאש טרעפט ער א הויפען מטבעות, דאס האט יעניגער בעל דין אריינגעשטעלט אהנע וויסען פין אפטער רב, טראכטענדיג אזוי ארים צי געווינען די דין תורה, זעלבסטפארשטענדליך אז דער אפטער רב האט זאפארט אפגעלאסט דעם ד"ת, אין שטרענג אהערגענימען דעם בעל דין פאר זיין דערוואגעניש.

(ז) פין דעם זעהן מיר אז געלט האט אן אומנארמאל כח, איבערצידרייען א מענטשעניש געדאנק, טראצדעם וואס ער ווייסט אפילו נישט אז ער פארמאגט דאס, און אפילו ער איז א צדיק וקדוש.

און דערפאר שטייט אין שו"ע (ח"מ סי' ז', יא), אז אפילו דאס קלענסטע ב"ד מיז פארמאגען זיבען מעלות: (1) חכמה, (2) ענוה, (3) יראה, (4) אהבת אמת, (5) מענטשען האבען זיי ליעב, (6) מענטשען מיט א גיטען נאמען, (7) און געלט פיינט, זעהן מיר אז מען קען פארמאגען זעקס העכסטע מעלות וואס דערין ליגט אויך די מדה פין ליעב האבען די אמת, אין פינדעסטוועגן האט דאס אלעס קיין ווערט נישט אויב מען האט ליעב געלט, ווייל דעמאלט איז דער אמת - שקר.

ממון ישראל כהלכתה

פרק ב

דברות קודש של השרף הנורא מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל

(נלקח מספר מוסרי רבינו יהונתן דף קי"ד)

וז"ל"ק כאשר עינינו רואים שהרבה אנשים הסובלים יסורים ומכות בזה וחרפה ועומדים בקדוש השם ובממון יצדם גובר בעו"ה לאין פשע ובשביל דבר קל אין אלהים לנגד עיניו לגזול ולעשוק עמיתו והיה אם יעשה לו חבירו נקל בעיניו לנקום נקמתו ממנו במסירת חו"ה בעו"ה אשר הוא מכת מורידים ולא מעלים כללו של דבר אם אתה רואה אדם עומד בנסיון ממון הרי הוא מובטח שיעמוד בנסיון גופו לקידוש השם כי בעו"ה אין לך דבר שידו ובה של יצה"ר תקיפה מממון ואם אין כח לפתות איש בממון אז ברור שיוכל לו בכל ענינים והחוש ומעשים בכל יום מעידים ע"ז הרבה עד שאין צורך לראייה ולכך אמר לו רחב"ח הרי עמדתי בנסיון אפילו בממון וכבשתי יצרי שנתערב לי ממון חולין בצדקה ונתתי הכל לעניים וא"כ אין ספק שיהיה ה' אתי לכבוש יצה"ר ולקדש שמו ית' ברבים וע"ז אמר מחלקך יהיה חלקי דוודאי יתקדש ש"ש על ידך בכל אופן וכמו שהיה באמת זכאות חלקהון קמי דמלכא קדישא ומוה גלמוד כי לעבוד את ה' בכל לב מבלי פניה כלל ולקדש שמו ברבים והעיקר הנסיון בממון מבלי לחוס על ממון יוחר מכפי הראוי ואצ"ל בממון של גזל ואינו של ישר כי מחטיא לאדם למאד וסוף להביא כל הוננו ממנו ומזרעו לטמיון וע"ז נאמר הכסף יענה הכל כי יש להזהר ממי שמונע ידו מממון שאינו ישר הוא בחזקת איש כשר וה' ישמור רגלו מלכוד וגם לראיה אין ראשונים עמדו נפשם בקדוש השם ועי"כ הקב"ה עשה להם נסים וכו' עכ"ל.

פרק ג

דברים חוצבים להבות אש מספר פלא יועץ מערכת משא ומתן

(א) משא ומתן ידוע ששאלה ראשונה ששואלין ליום הדין הוא נשאת ונתת באמונה ועתה בעוה"ר אנשי אמונה אבדו באמרם טענות של הבל שבזמן הזה קשים מזוגותיו של אדם והרוצה להתנהג ביושר ואמונה לא יוכל לאכול אפי' פת במלח ומתוך כך נעשה כהיתר לעשות עולה ולדבר כזב ולהונות ולגנוב ולגזול ולהשיג גבול וכהנה רעות רבות מלבד ביטול תורה ותפלות בצבור וחילול שבת וכדומה ואין איש שם על לב להיות נחם על הדעה אוי להם לבריות מיום הדין ולא לחנם אמרו מפני מה נברא העו"הב ביו"ד מפני שצדיקים בו מועטים כי כל התורה כלולה באמונה כדכתיב וצדיק באמונתו יחיה ואדם ניכר בכיסו כי המאמין בה' כי הוא הנותן כח לעשות חיל ושכל מזוגותיו של אדם קצובים לו מר"ה מפי עליון לא יאמין שע"י עוברו פי ה'

יצליח את דרכיו הס כי לא להזכיר ואם יצליח בוודאי בלי שום ספק שיהיה עושר שמור לבעליו לרעתו מלבד עונשו שיהיה שמור לו לעו"הם ואם תראה אדם ישר שהולך בדרך טובים ונושא ונותן באמונה שמזונותיו מצומצמים חלילה להאמין שיש צדיק אוכד בצדקו ח"ו השופט כל הארץ לא יעשה משפט יושר חלילה וחס רק לו נתכנו עלילות והמאמין בה' באמת וכלב שלם יאמין באמונה שלימה שהצור תמים פעלו כל דרכיו משפט וכל דעבד רחמנא לטב עביד למען ייטב לו בעולם שכולו טוב והן אמת שכל ישראל מאמינים בני מאמינים אבל לא האמונה היא העיקר והכל לפי רוב המעשה שיהא מורה על האמונה וכמו שכתבתי גם כן לעיל בערך אמונה: עכ"ל.

מערכת כסף

(ב) כסף כתיב כסף נבחר לשון צדיק וכתיב בצל החכמה בצל הכסף הביטה וראה שהוקש הכסף ללשון והוקש לחכמה שם רמז שכמו שאמרו מות וחיים ביד לשון מאן דבעי חיי בלישניה מאן דבעי מיית בלישניה וה"נ אמרו שנמשלה תורה לסם תם מאן דבעי סם חיי מאן דבעי סם המות ה"נ אף אנו נאמר לענין הכסף מאן דבעי חיי בכסף מאן דבעי מיית בכסף כי רוב העבירות הן נגרות מחמת היות אדם להוט אחר הכסף כגון גזל גניבה אונאה עושק שבועת שוא שבועת שקר שקרים עול במדות השגת גבול מחלוקת קטאה שנאה תחרות מאכלות אסורות חילול שבת ויו"ט ורוב העבירות שאדם עושה הוא על בצע כסף ועון חילול ה' על גביהן וכן מי שממונו חביב עליו מבטל רוב מצות ותפלות וברכות וח"ת כנגד כולם וכשמקיים אותם הם פסולות מחמת המהירות והכיליות ולבו כל עמו כי לבצעו פונה בכל פינות שהוא פונה ומעלים עין מן הצדקה וכדמבעי ליה למעבד לא עביד וכהנה רעות רבות באופן שיש עושר שמור לבעליו לרעתו שעל ידו יורש גיהנם ויורד לבאר שחת ובאמת אמרו אדם ניכר בכיסו כי הן אמת כי גבר אויב יצר הממון ובפרט כדור הזה הוא דור ממון שאדם להוט אחר הממון יותר מכל העבירות ומכל התענוגים וממונו של אדם חביב עליו יש יותר מגופו ויש ג"כ יותר מנפשו אבל זאת תורת האדם בעוה"ז שיהא גבור הכובש את יצרו ויפקח עיניו ויראה כי הכסף נפשות אוסף והזהב נפשות ידאב ויבין האמת לאמיתו כי מוטב לו לאדם שימות ברעב ואל יהי רשע לפני המקום ואל יכעיס את בוראו ח"ו ולו בכח יגבר איש להיות גבור הכובש את יצרו ולא יהא הכסף נחשב בעיניו למאומה נגד עשית רצון הבורא ובכך יתן לכסף מוצא כאבנים לעשות רצון אביו שבשמים ויאמין באמונה שלימה שיהא קבוע בלבו במסמרים כל ימוט שמזונותיו קצובים לו מן השמים אם יעלו שמים ירדו תהומות לא יוכלו להעדיף או להחסיר לו אפילו פרוטה או חוץ

מהוצאת מצות ומעש"ט שאינם קצובים אלא אם מוסיף מוסיפין לו ובכך יש קונה עולמו בממונו שמרבה צדקה מרבה מצות ומע"ט וקונה שם טוב לעצמו קונה לו דברי תורה קונה לו חיי העוה"ב וכבר איתנח סימנא דבר תורה מצות קונות שלכל דברי תורה וכל דבר טוב צריך מצות והכסף יענה את הכל מי חכם וישמור אלה ולא יהא גרדס סוף דבר הכל גשמע את האלוקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם: עכ"ל.

מערכת גזל

א) גזל ידוע חומר עון הגזל עד שאמרו שלא נחתם גזר דינם של המבול אלא על הגזל וכל זמן שגזל בידו אין תפלתו נשמעת ומאכילים אותו לעוה"ב גחלי רתמים וצריך לחזור בגלגול כדי לשלם והודעתי הן כתיב בקונטרס אורות אלים מעשה נפלא שאירע בימי הריב"ש שבא אחד בגלגול סוס והיה עובר בכל כחו כדי לשלם את חובו ויש שכתבו על מארז"ל שאמרו שעל עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו שר"ל שאפילו עבירות שבין אדם למקום אין נמחלים עד שישוב את הגזילה וירצה את חבירו (רציין כמה שנכתוב לקמן ערך תשובה) וחבל על דמשתכחין שנעשה להם הגזל כהיתר מחמת שעשו לו שינוי השם וכשם חריפות וחריצות והשתדלות יקראוהו ונתן הודאות לאל על אשר עשה והצליח וכמה מיני גזל הם שדרשו בהם רבים נזכיר מקצתם השומע ישמע והחדל יחדל ועליו תבא ברכת טוב זה יצא ראשונה, מנהג רע ומר שנמצא בעולם שהאיש אשר מטה ידו ואין לו נכסים רבים כרצונו או שנתרושש לגמרי מה עושה הולך לערי אדום כגון ויינ"א ויינציי"א ליפסיק"ה וכדומה ולוקח סחורה מרובה בהקפה ע"מ שלא לשלם או לוקח מבני עירו ואחר כך מראה שנשבר וע"י שוחד לשופטי ארץ עושה מה שרוצה ואחר ימים ע"כ שלא בטובתם מתרצים הבעלי חובות לעשרים למאה או שלושים למאה ואם יאמרו על איש אחד שיוצא באמצע הדרך וגזול את העוברים בשם לסטים יקרא ואחת דתו להמית אליבא דכ"ע וכשנדקדק עושה אלה גרע טפי מהלסטים הזה מכמה פנים א' שבהלסטים אדם יכול להשמר ועוד שהלסטים לא קבל טובה מזה האיש שגזלו אבל כשלוה רשע ע"מ שלא לשלם נמצא שהוא כפוי טובה ומשלם רעה תחת טובה לאיש אשר האמינו וגמל עמו חסד והלווהו וכתוב משלם רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביתו ועוד שהלסטים אינו גונב אלא ממון וזה גונב ממון ודעת הבריות ועוד שנוצל דלת בפני לווים ובהדי הוצא לקי כרבא, ועוד שהלסטים אם יתפסוהו שלם ישלם ויהא לוקה ומשלם לא כן זה שבכח שופטי האליל ליכול וליחדי ממון חבירו ויעשה מה שלבו חפץ והבע"ח יראה וכעס שינוי יחרוק וגמס ואין לו מושיע רק ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש ומעיד אני שהרבה אנשים

ממון ישראל כהלכתה

ראיתי שעשו כזה ונתקיים בהם מקרא שכתוב עושה עושר ולא כמשפט כחצי ימיו יעזבנו ובאחריתו יהיה נבל ואפילו מה שיהיה בידם נאבד מהם כי כך היא המדה בא זה ואיבד את זה מלבד עונשו השמור לו לעוה"ב.

(ב) וידוע שגזל הגוי חמור מגזל ישראל שנלוה עמו גם עון חילול ה' החמור וכתבו המקובלים שישראל הגוזל את הגוי גורם שהשר של הגוי יגזול שפע מהקדושה אל הקליפה ונהי דקיי"ל טעות העכו"ם מותר אבל אסור להטעותו ואפי' למכור לו נבילה ולומר לזה שהיא שחוטה או ליתן לו מעות מזוייפות ולומר לו שהן יפות או לערובם עם טובים וכדומה הכל אסור וגזל גמור מקרי.

(ג) ויש מין גזל אחר שנמצא בין השותפים כשהאחד קמצן מלהוציא הוצאות בביתו בא רעהו ונותן לאשתו שלא מדעתו והוא לוקח כנגדו הרי זה גזול וחוטא ולא לו. יש דרך ישר לפני איש וביותר הדבר מצוי בין הנשים ליתן צדקה או מתנות או להוציא הוצאות שלא מדעת בעלים וגם זה גזל מיקרי. שואל שלא מדעת גולן הוי והרבה כשלו בענין נעלים וספרים וכדומה.

(ד) מה מאוד צריך לזהר ולשקול בפלס שלא לקבל ושלא לאכול מאיש אשר אכול ושתה יאמר לו ולבו בל עמו או דאזולי מזויל גביה משום כסופא דאיכא סרך גזל ויש חברת ריעים שנוטלים מחבריהם בחורת מתנה או כזול על כרחם שלא בטובתם של בעלים והוא גזל גמור ונוסף גם הוא שהעוברים על לאו דלא תחמוד.

(ה) האומנים וכפרט מלמדי תינוקות אם אין עושים מלאכתם כאמונה ידם כמעל וגזל יש בידם. כתיב גזול אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית והן בעון יש הרבה בנים המתפרצים אשר לא אמון כם וגוזלים אביהם ואמם ואשר לא שת לבו ונכשל בגזל אביו ולא שאל ממנו מחילה יתקן בהתפיס עם אחיו.

(ו) מה מאוד צריך לזהר בגזל דרבים שנמצא שמרבה עבירות כמנין האנשים אשר גזל מהם ואם אפילו בגזול את היחיד קשה להשיב גזל הנאכל עאכ"ו הגזול את הרבים שקשה תשובתו ולכן צריך לזהר מאוד ואותם שחייבים ליתן להקהל מסים וכדומה ופורעים במעות רבות ומפסידים את הרבים גזל הרבים בידם. וכהנה רבות רבו סעיפי וענפי הגזל ודרכי היתר דמורה לנפשיה האיש אשר הולך אחר עצת יצרו ואשר לא יבוא לדרוש אלוקים ולשמוע כלימודים.

(ז) וכן יש גזל שאינו גזל בדיני אדם אבל הוא גזל בדיני שמים כגון התוקע עצמו לדבר הלכה לדון עם חבירו בדין תורה ולגבות ממנו ממון על לא חס בכפיו רק כי עינו הטעתו וגרם נזק לחבירו אך לא כמרד ולא כמעל רק

בתום לבבו ובנקיון כפיו כאדם העושה בשלו ואף אי מדינא חייב לשלם כל כי הא אין רוח המקום נוחה הימנו ועושה אלה למס מרעהו חסד ועובר על ואהבת לרעך כמוך שהוא כלל גדול בתורה ועל כגון זה אמרו אדם ניכר בכיסו.

(ח) ולפי חומר איסור הגזל קושי תשובתו שהרי אמרו הגזל את חברו אפילו שוה פרוטה כאילו גזל ממנו נפשו ונפש בניו ובנותיו וכל זמן שהגזל בידו אין לו כפרה עולמית וקשה להשיב גזל הנאכל.

(ט) הנה כי כן האיש הירא את ה' יזהר וישמר מאד מכל דהוא איסור גזל בכל אופן שיהיה ויהיה משאו ומתנו באמונה ואפילו אם דחיקא ליה שעתא טובא והנושים נוגשים בעונושים קשים לא מפני זה יפשוט ידו בגזל ח"ו כי מוטב לו לאדם שימות ברעב ואל יהי רשע לפני המקום שעה אחת ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב כי ה' לא ימנע טוב להולכים בתמים: עכ"ל.

מערכת גניבה

(א) גניבה ידוע מארז"ל שאמרו שחמור מן הגזל שאינו משהו עבד לקונו ועושה עין של מעלה כאילו אינו רואה ומה מאד צריך להזהיר גדולים על הקטנים כי הרבה ילדות עושה וחבירים הרעים עושים ומרעה אל רעה יצאים להיות זוללים וסובאים ע"כ צריך לפקוח עינים עליהם וטוב לגבר שלא יצמצם כ"כ עם ילדיו ויחיר להם מעט פס ידו ליתן להם איזה פרוטות כפעם בפעם כדי שלא יהיו חאבים ורעבתנים ע"כ דבר ויבאו לבקש לגנוב, וגם לא ירגיל אותם במאכלים טובים ומלבושים יקרים ותענוגות בני אדם שכשלא ימצא לימודו יבא לגנוב כמו שאמרו רז"ל שירדה תורה לסוף דעת בן סורר ומורה שכשלא ימצא לימודו יהא מלסטם את הבריות וכבר ספרו מעשה בת"ח אחד שלמדו אביו בגדולות לפי עושרו ואחר מיתת אביו אבד העושר וביקש למודו עד שבא לגנוב ספרים מכית המדרש וכשנתגלה הדבר המיר דתו רח"ל לכן כל ערום יעשה בדעת ויכלכל דבריו במשפט לא יצמצם כ"כ ולא יפזר כ"כ אלא לפי ברכת ה' אשר נתן לו יתנהג בדרך אמצעי שלם ולעולם יזהיר את בניו על האיסורים ויודיעם חומר שבהם וירחיקם מחברת מרעים למען ילכו בדרך טובים.

(ב) ויש מין גניבה אחרת שדשו בה רבים הלא היא גניבת דעת הבריות ויש מינים ממינים הכלל הוא שכל מי שמשתדל לידע מה שגלב חברו ברוב דברים הדברים גניבת דעת אקרי ואסור אם לא שעושה לש"ש להציל עשוק מיד עושקו או לאפרושי מאיסורא וכן המראה חיבה יתירה לחבירו ואין פיו ולבו שוים גניבת דעת מיקרי והולך בתום ילך:

מערכת ממון

ממון דיני ממונות הם מקצוע גדול ואדם ניכר בכיסו לפי שנפשו של אדם מחמדו בפרט בדורות הללו דור ממון ודרך איש ישר בעיניו ומורה היתרא מ"ט פנים לטהר את השרץ כגון איסור גניבה וגזילה ואונאה ורביית והשגת גבול וכהנה רעות רבות ויש אשר נגע יראת ה' בלבו ואינו עושה האיסורים המפורסמים רק עושה דוגמתן ועושה להם שינוי השם ואותם יקרא בשם ריוח והצלחה וחרירות וחריצות ואמר יאמר האיש בזמן הזה אם כל ישר הולך יכה ראשו בכותל ולא יוכל לאכול אפי' סובין. והאיש אשר הוא יהודי ומאמין בה' ותורתו הקדושה ודברי רז"ל הקדושים יאמין באמונה שלימה כי עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבונו ואחריתו יהי נבל לעוה"ב ואם לא יעזבונו יהיה עושר שמור בעליו לרעתו והוא בכלל משלם לשונאיו אל פניו להאבדו ואוי לו ואוי לנפשו והולך בתום ילך בטח וברכת ה' היא תעשיר ואין מעצור לה' להושיע בין רב למעט ומשכיל על דבר זו ימצא טוב או בעוה"ז או בעולם שכולו טוב ובוטח בה' אשריו בעוה"ז ובעוה"ב וזה כלל גדול בכל התורה ובפרט במילי דממונא כי יצר סמוך יעור פקחים ומשיב חכמים אחר וכל שכן ההולכים בחשך אשר לא ראו אור תורה שבודאי הישרה יעקשו והיה העקוב למישור ראוי להתחזק ברוב עז ותעצומות לקיים מאמר התנא שאמר ואל בינתך אל תשען וידרוש ויתור מפי ספרים ומפי סופרים לדעת את אשר יעשה והדרך אשר ילך בה ולא יהא הכסף נחשב בעיניו למאומה במקום שיש צד נרנוד איסור וירחק מן הכיעור ומן הדומה לו כי מוטב לו לאדם שימות ברעב ואל יהא רשע לפני המקום שעה א' ומה גם כי דורשי ה' לא יחסרו כל טוב: (ע"כ מספר פלא יועץ)

פרק ז

נעתק מסה"ק מסילת ישרים פי"א

(א) וכן אמרו חז"ל גזל ועריות נפשו של אדם מחמדתן ומתאוה להן. והנה אנחנו רואים שאף על פי שלא רוב בני האדם גנבים בגלוי הם. דהיינו שישלחו יד ממש בממון חביריהם לקחת ולשום בכליהם. אף על פי כן רובם טועמים טעם גניבה במשאם ובמתנם כמה שיוורו היתר לעצמם להשתכר איש בהפסדו של חבירו ויאמרו להרויח שאני. ואולם לאוין הרבה נאמרו בגזל. לא תעשוק. לא תגזול. לא תגנוב. ולא תכחשו. ולא תשקרו איש בעמיתו. לא תונו איש את אחיו. לא תשינו גבול רעך. הן כל אלה חילוקי דינים שבגזל כוללים מעשים רבים מן המעשים הנעשים בכלל המשא והמתן המדיני. ובכלם איסורים רבים כי לא המעשה הניכר ומפורסם בעושק ובגזל הוא לבדו האסור. אלא כל שסוף

סוף יגיע אליו ויגרום אותו כבר הוא בכלל האיסור. וע"ז אמרו ז"ל (סנהדרין פ"א) ואת אשת רעהו לא טימא שלא ירד לאומנות חבירו. וכבר היה ר"י אוסר לחנוני שלא יחלק קליות ואגוזים לחינוקות כדי להרגילן שיבואו אצלו ולא התירו חכמים אלא מפני שגם חבירו יכול לעשות כן. ואמרו ז"ל (ב"ב ח) קשה גזל הדיוט מגזל גבוה שזה הקדים חטא למעילה וכו'. וכבר פטרו את הפועלים העושים אצל בעל הבית מברכת המוציא ומברכות אחרונות דברכת המזון. ואפילו בקריאת שמע לא חייבום ליבטל ממלאכתן אלא בפרשה ראשונה בלבד. קל וחומר בן בנו של קל וחומר לדברי הרשות שכל שכיר יום אסור בהן שלא לבטל מלאכתו של בעל הבית. ואם עבר הרי זה גולן. הנה אבא חלקיה אפילו שלום לא השיב לחלמידי חכמים שנחנו לו שלום שלא ליבטל ממלאכת רעהו. ויעקב אבינו עליו השלום מבאר בפיו ואומר (בראשית לא) הייתי ביום אכלני חורב וקרה בלילה וחדר שנתי מעיני. מה יענו איפוא העוסקים בהגאותיהם בשעת מלאכה ובטילים ממנה או כי יעסקו בחפציהם איש לבצעו

(ב) כללו של דבר השכיר אצל חבירו לאיזה מלאכה שתהיה. הנה כל שעותיו מכורות הן לו לימו כענין שאמרו ז"ל שכירות מכירה ליומיה. גבל מה שיקח מהן להנאת עצמו באיזה אופן שיהיה אינו אלא גזל גמור ואם לא מחול אינו מחול. שכבר אמרו רבותינו ז"ל (יומא פ"ו) עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו. ולא עוד אלא שאפילו אם עשה מצוה בזמן מלאכתו לא לצדקה תחשב לו אלא עבירה היא בידו שאין עבירה מצוה וקרא כתיב שונא גזל בעולה.

(ג) ובענין זה אמרו ז"ל (בבא קמא צ"ד) הרי שגזל סאה חטים וטחנה ואפאה ומברך אין זה מברך אלא מנאץ דכתיב ובוצע ברוך נאץ ה'. ועל כיוצא בזה נאמר או לו לזה שנעשה סניגורו קטיגורו. וכמאמרם ז"ל בענין לולב הגזול. והדין נותן. כי הרי גזל חפץ גזל. וגזל זמן גזל. מה גזול את החפץ ועושה בו מצוה נעשה סניגורו קטיגורו. אף גזול את הזמן ועושה מצוה נעשה סניגורו קטיגורו. ואין הקב"ה חפץ אלא באמונה.

(ד) כן הרבר הזה שאף שלא יהיה האדם הולך וגזול ממש. קשה הוא שיהיה ידיו ריקניות ממנו לגמרי. אמנם באמת כ"ז נמשך ממה שתחת היות הלב מושל בעינים. שלא יניח להיות נעים להם את של אחרים. העינים מושכים את הלב לבקש התרים על מה שנראה להם יפה ונחמד. ע"כ אמרו איוב שהוא לא כן עשה ולא הלך לבו אחר עיניו ע"כ לא דבק בכפיו מאום.

(ה) ראה נא בענין ההונאה. כמה נקל הוא לאדם להתפתות וליכשל כאשר לכאורה יראה לו שראוי הוא להשתדל ליפות סחורתו בעיני האנשים ולהשתכר ביגיע כפיו לדבר על לב הקונה למען יתרצה לו ויאמרו על כל זה יש זריז

ממון ישראל כהלכתה

ונשכר ויד חרוצים תעשיר. אמנם אם לא ידקדק וישקול מעשיו הרבה. והנה תחת חטה יצא חוח. כי יעבור ונכשל בעון ההונאה אשר הוזהרנו עליה (ויקרא כה) לא תונו איש את עמיתו גם לרמות את הא"י אסור וקרא כתיב (צפניה ג) שארית ישראל וכו' ולא ידברו כזב ולא ימצא בפייהם לשון תרמית. ע"כ.

(ו) עוד אמרו ז"ל כל הגזול את חבירו אפילו בשיעור מועט. ואמר עוד (תענית דף ד') אין הגשמים נעצרים אלא בעון גזל. ועוד אמרו (ב"ר פ"י) קופה מלאה עוגות מי מקטרג בראש כלם גזל. ודור המבול לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל.

(ז) ואם תאמר בלבבך ואיך אפשר לנו שלא להשתדל במשאנו ומתננו לרצות את חבירנו על המקח ועל שווי. חילוק גדול יש בדבר. כי כל מה שהוא להראות את הקונים אמיתת טוב החפץ ויפיו. הנה ההשתדלות ההוא טוב וישר. אך מה שהוא לכסות מומי חפצו אינו אלא אונאה ואסור. וזה כלל גדול באמונת המשא והמתן.

(ח) כיש עון הרבית שגדול הוא ככופר באלהי ישראל ח"ו. ואמרו ז"ל על פ' בנשך נתן ותרבית לקח חיה לא יחיה. שאינו חי לתחיית המתים כי הוא ואבק שלו משוקץ ומתועב בעיני ה'. ואיני רואה צורך להאריך בזה שכבר אימתו מוטלת על כל איש ישראל. אמנם כללו של דבר כמו שחמדת הממון רבה כן מכשלותיו רבים. וכדי שיהיה האדם נקי מהם באמת עיזן גדול ודקדוק רב צריך לו. ואם נקה ממנו ידע שהגיע כבר למדרגה גדולה. כי רבים יתחסדו בענפים רבים מענפי החסידות. ובענין שנאת הבצע לא יכלו להגיע אל מחוז השלימות. (ע"כ מס' מסלת ישרים)

פרק ה

(א) בס' קב הישר, פ' מ"ו אות ד' כ' וז"ל ויש עוד דבר המעכב את התפלה אף שהבגדים הם מנוקים מכל טינוף ואין בבגדיו שעטנו אמנם אין נקיים בגזל ובכל פעם שמתכסה בו להתפלל מעורר חטאיו ופשעיו וזורקין תפלתו בפני החיצונים או לו ואו לנפשו ע"כ.

(ב) בפ' ט' כ' שם וז"ל וצריך לזוהר שלא יהי' במעות כמה שיקנה לצורך חג הק' הזה שום גזל או פרוטה משאר איסורים כי אז נותן כח להסט"א שיהי' להם חלק בקדושה עכ"ל.

(ג) ובסה"ק יסוד יוסף פ' פ"ד כ' ג"כ ממש כהאי לישראל.

פרק ז

דברי התעוררות בענין גזל מבעל החפץ חיים זצ"ל

החוטף פרנסתו של חברו אינו רואה ברכה בעמלו

(א) מכלכל חיים בחסד. אב היה מחלק מתנות לבניו, ונתן לכל אחד כפי ראות עיניו. נתקנא אחד האחים באחיו, כי גרמה לו שמתנתו נופלת מזו של אחיו. מה עשה, חטף את המתנה שקבל אחיו ונטל לעצמו. חרה לאח הנגזל על שנטלו ממנו מתנת אביו, אולם כיון לאביו הוא סיפר גופא דעובדא היכי הוזה. ראה האב דרכו הישרה של הבן הזה ונתן לו מתנה כפולה והעניק לו גם נשיקה חמה על שידע לוותר על שלו, ואילו לבן החוטף לא העניק יותר מתנות. כך היא גם דרכו של בורא העולמים, הוא נתן לכל אחד את פרנסתו לחייו, ואין לו לחטוף פרנסת השני, והחושב כי על ידי שיחטוף פרנסתו של השני הוא יתעשר — טעות מרה הוא טועה, כי לנגזל מחזיר הקב"ה בתוספת מענק משלו ואילו הגוזל אינו נהנה מגזילתו לאורך ימים. זהו אחד מעיקרא האמונה שלנו, שהקב"ה מכלכל חיים, לכל אחד מאחננו, בחסד, יותר מהמגיע לו, ואדם המרגיש עצמו מקופח, יחפש את הסיבה בעצמו ולא יחטוף אצל זולתו.

(פירושי ח"חפץ חיים" על סדור התפלה)

(ב) המשחיתים הנולדים מן העוונות אינם קופצים בראש לתקוע את החוטא ורק המחבל שנברא מן הגזל מקטרג בראש ע"כ.

(ח"ח עה"ת פ' קדושים)

פרק ז

ליקוטים מפוסקים וספרים יקרים

(א) כי הבאר הגולה חו"מ ס"י שמ"ח ס"י ב: וז"ל עיין לעיל סי' רס"ו שאם החזיר האבידה לקדש את השם כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה ה"ז משוכח וכו' וכן הדין בחזרת הטעות שטעה העכו"ם מעצמו, ואני כותב זאת לדורות שראיתי רבים גדלו והעשירו מן טעות שהטעו העכו"ם ולא הצליחו וירדו נכסיהם לטמיון ולא הניחו אחריהם ברכה וכמ"ש בספר חסידים סימן תתע"ד, ורבים אשר קדשו ה' והחזירו טעויות העכו"ם בדבר חשוב גדלו והעשירו והניחו יתרום לעולליהם עכ"ל. ח"ו כו' עכ"ל.

(ב) ועיי' מלבי"ם ריש פקודי שא"א להשראת שכינה כלל במקום שנחערב בו אפילו משהו גזל.

ג) ובספה"ק בשם רב ייבי (תהלים טז) שהצדיק יכול להעלות אפי' רשע להקדושה אם יש לו עכ"פ קצת אחיזה בקדושה ע"י איזה מצות ומע"ט אולם אם עשה המצות בגזל א"א להעלותם כלל, וע"ע בס' אגרא דכלה שופטים ד"ה כי תאמרו (השני), ובתפארת שלמה האזינו ד"ה לו חכמו.

ה) וכמו"כ הרעיש עוז הגה"ק בני יששכר בספרו אגרא דפרקא (אות קכ"ו) בשם מורו ורבו מרמ"מ זל"ה, על מה שהוא מן התימה שאנחנו רואים כמה פעמים שהילדים בעת שהם קטנים הולכים לבית רבם ומתמידים בלימודם ומתפללים בכוונה ועונין אמן יהא שמ"י רבא, ומיישרים אורחותיהם, ואח"כ כשמתגדלים מתהפכים ח"ו למדות גרועות ומבטלים התורה והתפלה וכיוצא בדברים הרעים כאלו, מאין מתהוו' דבר זה, הלא התורה שלמדו בקטנותם בהבל שאין בו חטא, ה"י מן הראוי שיעמוד בעת זקנותם למשען להם, שלא יוסיפו לחטוא, כי מצוה גוררת מצוה. ואמר הוא ז"ל בעבור שאבותיהם האכילו אותם ממין גזל ונתפסו במאכלות אסורות, וזה שב להם בשר משרם, ועי"ז נולד בהם תאוות רעות ומידות גרועות ר"ל.

ה) מעשה היה (מובא בח"י דף קס"ב) בחסיד אחד שאמר לחנוני שנתן לו פחות: לא איכפת לי כ"כ זה שנתת לי פחות, כמו זה שתצטרך בגללי לבוא לכאן בגלגול אחר כדי לפרוע לי.

ו) ומעשה היה בזמן האר"י ז"ל שת"ח אחד ביקש ממנו שיתן לו מכתב המלצה, שהוא רוצה לילך לעיר אחרת. והרב הסכים ונתן לו ואמר לו: לך לשם, כי שם יזמין לך השי"ת את בת זוגך. והת"ח לקח את האגרת והלך לאותה העיר. ושם חלקו לו כבוד גדול, ואחד מעשירי העיר נתן לו את בתו לאשה ונתן לו הרבה נדוניה ונכסים, והיה נשוי אתה שלשה חדשים ומתה האשה וירש את כל הנכסים וחזר לעירו ונכנס אצל הרב לבקרו. אמר לו הרב: דע שהאשה הזאת היתה איש בגלגול הראשון, וזה היה חברך פלוני שלקח ממך הרבה מעות, ומפני שגרם לך צער שלא כדין, נהנית ממנו עכשיו שלשה חדשים, ובגלל הגזל שגזל ממך, ירשת עכשיו כל נכסיו, אז אמרו תלמידי אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו (ירמ"י לב) ר"ל נפלאים מעשי השי"ת שמשלם לכל אחד כגמולו מדה כנגד מדה, ואינו מותר כלום.

ז) ועוד היה מעשה בזמן הרב הנ"ל שרכי אברהם גלאנטי ז"ל ביקש ממנו תיקון לנפשו. תמה האר"י ואמר: כיצד רב גדול כמו ר' אברהם גלאנטי מבקש ממני תיקון. אמר לו ר"א: יסתכל נא מר במצחי ויראה אם רשום בו שמץ עון ואם יש, אני משביעו בשם הקדוש שיאמר לי מהו. נסתכל האר"י ז"ל במצחו ואמר לו: אני רואה רשום במצחו שמץ גזל. נשתומם ר"א ואמר: אם יש בי עון גזל אנא אני בא. וכך הלך לביתו אבל ועצוב, ולבש שק ואפר וקרא לכל

הפועלים שהיו אורגים בשבילו בגדים. וכשראו את הרב והנה הוא בשק ואפר נשתוממו. אמר להם הרב: דעו שאני בשר ודם, ואיני רוצה ליכנס לגיהנם ע"י עצמי. ולכן מכאן ואילך אם תרקדו הרבה בשכרכם להוציא ממני עד סוף הפרוטה האחרונה, מה טוב. ואם לא, לכו לשלום, ואיני רוצה שתעבדו עוד למעני. אמרו לו הפועלים: איזה חשבון יש לנו לעשות, שהרי מן היום שנכנסנו למלאכה ראינו ברכה ככסף שלקחנו מידך, ויש לנו לאכול ולשתות ולחסוך, ואין בינינו אחד שעשה חשבון ממה שנתת ומן המלאכה שעשינו. אמר הרב: אכן נודע הדבר. זהו מכשול הגזל שיש בידי. כי לא עשינו חשבון על הכסף שאני חייב לכם. ועתה הנה אשים כסף בפניכם, וכל אחד יקח כמה שרוצה. ותמחלו על כל מה שעבר בינינו. ור"א שם כסף בפניהם, ולא רצה אחד מהם לקחת אפילו פרוטה אחת, חוץ מאשה אחת שהושיטה ידה ולקחה שתי פרוטות. וכולם ענו ואמרו: אנו מוחלים לך במחילה גמורה עד סוף פרוטה אחרונה.

עמד הרב והלך לביח המדרש של הרב האר"י. יצא הרב האר"י לקראתו ואמר לו: האם נצטער מר כל אותו צער על ספק הגזל שראיתי רשום במצחו, אמר לו ר"א: וכי קל הדבר איסור ספק גזל עכשיו רוצה אני שישוב ויסתכל במצחי אם עדיין רשום הסימן. נסתכל הרב האר"י במצחו ואמר: עכשיו איני רואה כל סימן, אז גילה לו האר"י שספק הגזל שהיה בידו היו ב' הפרוטות שהושיטה האשה ולקחה, והעון היה שהאשה הזאת היתה האורגת המומחית בין כולם והיה מגיע לה יותר שכר, ולקחה בשוה עם כולם, ולכן רקדו עמו בשמים ורשמו על מצחו הסימן הנ"ל, שלא היה הגון מה שעשה.

ויחבונן האדם בסיפור הזה וילמד לקח שבגלל ענין כזה שהיה צריך לשלם לפועלת שכר יותר מאחרים, נרשם במצחו עון גזל, עאכ"ו למי שיש בידו כספו של חבירו שגזלו או רימהו או אינה אותו בעסקו, שבודאי רשומים במצחו עונות הרבה, וכיצד ישא פניו ביה"כ לסלוח לו ולכותבו בספר החיים. וזהו שאומר הפייטן בוידוי של יום כפור: שאלתי לכפי להיותם נשואות אל כפים, ויענוני איך תהיינה בלי נקיון כפים, פרושות השמים, כלומר: בקשתי מכפות ידי שינשאו כתפלה לשמים, והם ענוני כיצד אפשר לידים המזוהמות בגזל להיות פרושות לשמים, ומה יענו החייטים ביום הדין אלו החוטאים בגפשיהם שאם אדם נותן להם בגד לתפור, שלא זו בלבד שגונבים הבד, אלא גם מקצרים הבגד, ועוברים כל עת וכל רגע על לא תגנוב ועבירה הזו נעשית להם כהיתר, ואכ"ו לנפשם מגודל העבירה שעושים שאינם נותנים להם לשוב בתשובה על כך, ויש הרבה חייטים שהם יהודים כשרים ואוהבים לעשות מצות ומעשים טובים, ועבירה זו היא היתר בעיניהם, ואינם יודעים שאין כל תועלת

ממון ישראל כהלכתה

במצות ובמעוט שעושים יום ולילה כל זמן שעושים עבירה זו, שהרי היא עבירה חמורה כל כך כפי שכתבנו, וכל חייט הזהיר בזה, בודאי שכרו הרבה מאד, שהרי בא לידו דבר שהבעלים אינם יכולים לדעת אם גזל מהם, וכבשו יצרם ולא גנבו, וזה נחשב כאילו עשו מצוה גדולה.

והאיסור גזל הוא בין מישראל ובין מגוי אע"פ שהוא עובד ע"ז. אדרבה, גזל הוא חמור יותר לפי שגורם לחילול ה' והגוי מקלל את דת ישראל ומבזה האומה הישראלית, להן הזהירה התורה לא לגזול אפילו מן הגוי [במקום שיש חילול ה']. (שם בשם ס' הקנה) וכל הגזול מגוי עומד השר של אותה אומה שלמעלה והוא מקטרג בפני הקב"ה, ואז נגזר שהשפע שנועד לאדם זה, נוטלו שר האומה ההיא ונותנה לאומתו, ומשאירו יבש מן הטובה.

(מס' ילקוט מעם ליעזו ויקרא דף רפ"ט)

(ח) ויקחו לי תרומה... הקדימה התורה סדר משפטים לסדר תרומה, ללמדך: תרומה שבאה מממון שנקנה בצדק ובמשפט רצויה לפני הקב"ה, אך לא כן תרומה שבאה מנכסי גזל ועושק — פיגול היא.

(ט) ויקחו לי תרומה... פרשת משפטים קודמת לפרשת תרומה ללמדנו שאף על פי שנדיב לב ועושה צדקה חביב לפני הקב"ה בכל זאת הצדקה חשובה בעיני המקום רק אם הנדבן עשה הונו בצדק ויושר לפי משפטי התורה. אחרת אין כל תועלת בצדקה: פגומה ופסולה היא כמצוה הבאה בעבירה, וזה שאמר הכתוב (ישעיהו נט): והוסג אחר משפט וצדקה מרחוק תעמוד, אחר שהוסג המשפט, גם הצדקה שעושים עומדת מרחוק ואין כל תועלת בה.

(ס' הרי"ח)

(י) ובזוהר פ' ויקהל קצ"ח: נאמר פרוס לרעב לחמך (ישעיה נח, ז) לחם לא כתיב אלא לחמך — ממונך ולא של עושק, גזל וגניבה, שצדקה כזו היא לא זכות אלא מזכרת עון, וזה: קחו מאתכם תרומה (ויקהל לה, ה) — משלכם וזה פירוש הפסוק (תהלים קיט, קח) נדבות פי רצה נא ה' — כלומר יירצו לקרבן, אם — משפטיך למדו. וזה פירוש הפסוק (קדושים יט, י) לעני ולגור תעזוב אותם... לא תגנבו, תנו צדקה אבל לא ממון גניבה, וזה גם פירוש הפסוק (משלי כב, טו): טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל — מלחם שלו, מי שגזול וחומס קל לו לעשות חסד וצדקה.

(הני"ל)

(יא) ודברים נלהבים כותב המהרש"א בחידושי אגדות (כתובות זז): ורבים בדרך הזה שמקבצין עושר שלהם שלא באמונה ובחילול השם כגזילת עכו"ם ואחר כך מנדבים מאותו הממון להיות להם לכבוד ולת להם ברכת מי שברך, להיות להם שם ותפארת, ואין זה אלא מצוה הבאה בעבירה.

יב) מעשה בחסיד אחד שבא לאדמו"ר ריי"מ מגוסטינין וסח לו את מרת נפשו על מצבו, שפשט אתהרגל, בסוף הגיח לפניו "פדיון" כדרכו מאז ומתמיד, הרב סירב לקבל ממנו ורמו על הפסוק (שופטים ה, ב): בפרע פרעות בישראל בהחנדב עם, כי ראשית כל על איש מישראל לפרוע את החובות אשר הוא חייב ואחר כך יתן נדבות ומתנות, אבל לא לעשות צדקה וחסד על חשבון אחרים.

(ס"ז)

יג) מאת כל איש אשר ידבנו לבו... שאלו פעם אחת את אדמו"ר ר' מרדכי מצ'רנוביל מדוע הוא לוקח "פדיונות" גם מקלי עולם ועובדי עבירה? — ענה: באמת, הייתי רגיל להיזהר ולא לקחת פדיונות אלא משומרי מצות, כי כסף הפדיונות חילקתי גם אני ליראי שמים, כי כך היו על-פירוב המקבלים, לא היה קצצן בעל-עבירה, אולם היום יש גם בין המקבלים פורצי גדר, לכך אינני מקפיד עוד ממי אני לוקח את הפדיון.

(ס"ח)

יד) מאת כל איש אשר ידבנו לבו... ידבנו לבו — לשון נדבה והוא לשון רצון טוב (רש"י). גביר גדול אחד בא אל אדמו"ר ר' שלמה מראדומסק ורצה לתת לו "פדיון" סכום גדול של מעות, והגביר היה קמצן. לא רצה האדמו"ר לקבל ממנו את המעות, על שאלת המקורבים מדוע לא רצה לקבל את הכסף, השיב להם האדמו"ר: אילו ראייתם באיזו שמחה לקח את מעותי בחזרה, לא הייתם שואלים אותי למה לא חפצתי לקבלן.

טו) פ"א כשישב אצל השלחן ביו"ט וכפי המנהג אצל צדיקים שהחסידים מציגים משקה יין ומכריזין שם האיש המציג היין, ופחאם צוה להמשמש שיקח היין בחזרה, ואמר כי מבואר במשנה מכשירין פ"א דמשקה שתחלתו ברצון וסופו שלא לרצון הר"ז מכשיר לקבל טומאה, וה"ג משקה הזאת תחלתו ברצון כשמצוה ליתן הוא נותן ברצון, אבל סופו שלא לרצון כי בשעת התשלומין הוא אבק גזל כי אינו נותן ברצון ואגלאי מלתא למפרע שאינו נותן בלב* שלם לכן אין רצוני בזה, והרגיש תיכף בהרגשת קדשו כי האיש המצוה ליתן את היין בשמו אינו נותן ברצון, לכן צוה לסלק את היין מהשלחן.
(מס' אהל שלמה מהרה"צ מראדמסק אות נח)

ת. ו. ש. ל. ב. ע.

* ראה לקמן עמוד ג"ד

דברים שבין אדם לחבירו כמו גזל, ועושק, וזנא,
וצער ובושת, ואונאת דברים יכול לספר לבני אדם
גם היחיד אשר יראה יגיד כדי לעזור לאשר אשם לו
ולקנא האמת (שע"ת לר"י שער ג' רכ"א).

★

חייב אדם להגן על עצמו אם נכרי עושק ומנבל
ומזלזל אותו, אבל עוד יותר מחויב אם בן ברית
עושק ומנבל ומזלזל אותו (מהר"ץ חיות).

אונזערע ווערטער זיינען ניט געצילט געגן רבנים אין אלגעמיין חס
ושלום, נאר געגן די באקאנטע דין-תורה פירערס ביי וועמען די דין-תורה איז
א פארפעסיע ווי אנדער פראפעסיעס וועגן וועלכע ס'האט זיך אויסגעדריקט
הרהגה"צ דער דעברעצינער רב שליט"א אין זיי שבת הגדול דרשה אז זיי
זיינען פאראנטווארטליך פאר אלע אומגליקן ל"ע און ווי ער רעדט באריכות
וועגן דעם ענין אין זיינע ספרים שו"ת באר משה חלק ג' און חלק ה'. מיר
לאזן אויס מיט די ווערטער פון נודע ביהודה זצ"ל "פארמעגן פון אידן אין
דעם ביטערן גלות איז דער משפט, ווער עס בארירט עס בארירט ער דעם
שווארצאפל פון אידישן פאלק, און ווער עס ראטעוועט אפ דאס פארמעגן
פון די הענט פון די צוטרעטער איז עס גלייך ווי ער וואלט געראטעוועט דעם
גאנצן כלל ישראל".

★ ★ ★